

ԺԱՄԱՆԱԿ

ԳԱՆՏԷՍ ԳԱՅՐԵՆԱԶՈՒԷՐ

4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Ե. ՏԱՐԻ 1867

ԹԻՒ 127

Կը հրապարակուի երկու շաբաթը անգամ ՏԵ ԱՐԱՅԹ օրերը :
Բաժանորդագրութեան գինը արեւելեան 5 արծաթի Սէճիքիէ խնդիր :
Եւրոպայէն Բաժանորդի պիտի պարտոյնվըը պարեկան թէր-
թէրոսն ինքնաւ օրինայը :

Դուրս երկուսիւ լրագրոյ ճամբոս ծախսը առնողին վրայ է :
Ստորագրութիւնները պարտոյն առաջին թուին ինքնային :

Պալըլըյի գերեզմանադաշտը թաղող Տ. Կոմիտաս
սահմանայն Հռոմէականացիներէն համար նահապաի-
նած է :

Միջեալ շարժու , հոկտ . 25 , չորեքշաբթի
օրը Տ. Կոմիտաս քահանային նահատակու-
թեան տարեդարձի հանդէսը կատարեցին Պա-
պադաւան աղբայրներ . Սամաթիոյ եկեղեցւոյն
մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցա-
նելով , և Պալըլըյ Տ. Կոմիտասի շիրմին վրայ
հանգստեան պաշտօն կատարելով :

Այս առթիւ մենք ալ յիշեցինք թէ խօսք
տուած ենք Եւստակի 118 թուոյն մէջ , Տ.
Կոմիտասայ նահատակութեան վրայ ձեռք ձը-
գած պատմութիւննիս հրատարակելէ վերջը ,
ապացուցանել թէ , Տ. Կոմիտասը իրաւ չար
նախանձու և հակառակութեան զոհ գացած
է , բայց ոչ երբեք Հռոմէական եղած է ,
և ոչ իսկ ատանկ բան մը մտքէն անցած :

Արդ մեր հրատարակած պատմութիւնը
(տես Եւստակի 118 , 119 , 120 , 121 թիւե-
րը) և Տ. Կոմիտասի դրած մէկ նամակը , և
Ղալաթիոյ մէհթէմէի իւրմը , նոյն իսկ Հռո-
մէականաց հրատարակած պատմութիւնը (1)
և Չամէեան Հ. Սիքայէի պատմութիւնը կը
հաստատեն թէ Տ. Կոմիտաս Հռոմէական ե-
ղած չէ , և ոչ Հռոմէական եկեղեցին ընդու-

նած ըլլալու դաւանութիւն մը տուած , այլ
դատախազները՝ որ Օմիւռնացի Յովհաննէս
պատրիարքը և Սամաթիոյ քահանայներն էին ,
կը պնդեն եղեր թէ Ֆուսկի է , և աղբը Ֆը-
ռանկայնելու միտում ունի :

Այս բանս հաստատելու համար պէտք է
որ նախ նոյն դարուն և ժամանակին քաղաքա-
կան և աղբայրին կենաց համառօտ նկարագի-
րը տանք :

Գիտնալ պէտք է թէ Լէնիչէրիութիւնը
իր կատարեալ աղբեցութիւնն ունէր 1707
թուականին , որ Տ. Կոմիտասի նահատակու-
թեան թուականն է . մահուան վճիռ ստրկի
մը կը տրուէր . և չէ թէ օրէնքը կամ Սուլ-
թանը , այլ շատ անգամ Եպարքոսը , այլ և ու-
սոր Քէհեան մահուան դատակնիք կուտար :
Քրիստոնեայ ժողովուրդը հպատակ չէր , այլ
ստրուկ մը . անոր կեանքը , ինչքը և պատի-
ւը ամէն բոլորէ վտանգի մէջ , Շատ անգամ
թեթեւ կամ ծանր յանցանքներով ամբաստան-
ուած , կամ իբրեւ յանցաւոր ցուցուած ան-
մեղի ստիպում կ'ըլլար հաւատքն ուրանալու ,
առանց որոյ մահուան վճիռը ողորմելոյն հա-
մար անշուշտ էր :

Գործերու և խնդիրներու հանդոյցը լու-
ծող միջոցը դրամն էր : Գործ կամ խնդիր մը
առաջարկելու պատրաստութեան առաջին
պայմանը՝ արուելիք դրամաց հաւաքումն էր :
Պատրիարքութիւնը դրամի ղորութեամբ կ'ըս-
տացուէր , և ոչ թէ արժանաւոր կոչմամբ
կամ ժողովրդեան հաւանութեամբ : Տարի մը
միջոցով պատրիարքական իշխանութիւն վա-
րող անձ գրեթէ բնաւ չկայ նոյն միջոցներուն
մէջ , ով որ ստակը էվելօք կուտար , ան կ'ըլ-
լար պատրիարք . անանկ որ ամիսը մէյմը կամ
քանի մը ամիսն անգամ մը պատրիարք կը

1 Այս պատմութեանը 48—49 երեսներուն մէջ սա խօս-
քը կայ , “ ձեզապ մէքոտ տէր Կոմիտաս , Եֆէնովմ ողէն
բարադ օրոնուում է՝ ինչպէս Ֆարդ խոխ , պա՛ւա ք'նախմի աօղբու-
եօւա գօնար , վէ ձեմաթիմէն տօղբույա կէօսթերմէք , ինչիւն
վէ սայրը քիթաղարմիլը օգալուպ վա՛քուֆ օրոնում , քի
միլեթին եօղունտա եանիլը լըք վար , պու է՛նիլէն տօղբու-
յա թոթուում , Պու քատար սերպէսթ ձեվապա Վէղեր
էօրքէէ շքբլպ , էմը էթոտի տէր Կոմիտասըն պաշըն վա՛քու-
ղա ո : Այս մասը բողոքովն տուա և Աքթերեանի կեղծիքն է ,
ինչպէս քիւ մը ետքը պիտի ցուցնենք :

փոխուէր. նորը կուգար՝ հինը կը վանէր. ինքնահամ հրաժարականի ոչ որ կ'ըստաւէր. կաշաւը և կողմնակցութիւնը նորագ պատ-
րիարքներ կը կանգնէր և կը կործանէր: Պատ-
րիարքի կամ որ և իցէ եկեղեցականի համար
սիրէի ու ֆայտաւը անուր բաներ չեն եղեր:

Մանկ բարբարոս և վտանգաւոր վիճակի
մէջ երբ տգիտութիւնն ալ եկեղեցական դա-
սին չըսենք-ամենուրն այլ խիստ մեծագոյն մա-
սին վրայ կը տիրէ, հարկաւ նենգութեամբ,
խորամանկութեամբ և կաշաւոք պատրիարքու
կան իշխանութիւնը խլելու ջանքեր ալ ի գործ
կը գրուին: Սինչ և մեր օրերն իսկ, եպիսկո-
պոսին ետքն փոխելու պաշտօն վարող խմբու-
մեղաբը գլուխը գնելուն պէս, եպիսկոպոս,
պատրիարք և կաթողիկոս ըլլալու ցանկու-
թիւնը ու խորհուրդը կը յղանայ կամ կ'երա-
զէ, և երբեմն ալ այդ երազը իրականութիւն
կ'ըլլայ. ինչու ուրեմն պիտի զարմանանք ա-
կէ 150-160 տարի յառաջ անարժան անձանց
պատրիարքական իշխանութիւնը խլելու փոր-
ձերուն. երբ ան ատեն մեծ դիւրութիւն
ներ ալ կային: Ժողովուրդը իրիկունը կը պառկէր
առանց բանի մը վրայ տեղեկութիւն ունենալու
բայց առտուն կ'արթննար նոր պատրիարքի
մը հաստատութեան ծանուցումը կը լսէր:

Արդ՝ երբ այսպէս ամէն եկեղեցականի,
արժանի ու անարժանի, առջև բաց ասպարէզ
մը կար պատրիարք ըլլալու. երբ տգիտու-
թիւնը մէկ կողմէն բռնաւորութիւնը միւս
կողմէն կը ճնշէր ժողովուրդը, ուրիշ միջոց
չկար ուրեմն իրենց կամբը յառաջ անել ու-
ղղնելուն, բայց եթէ սակի ունենալ, սակի
կորցել և սակի գիղել: Պատրիարք ըլլալու հա-
կար սակի պէտք էր, պատրիարք մնալու հա-
մար ալ դարձեալ սակի պէտք էր. որպէս զի
նոր բնորութեանց առաջին առնելու, իր իշ-
խանութեան մէջ պատահած և պատահելի
հաղարաւոր վտանգներուն դէմ գնելու, և
իր աթոռը ազատօրէն կարող ըլլար:

Ի հարկէ այնչափ սակի ժողովել կամ ունե-
նալը գիւրդին բան չէր. ժամուցի, ննջեցեալի
և հարսնիքի արդար ու օրինաւոր արգիւնքը
պէտք եղած գումարն ունենալու անկապու-
թիւնը չէր տար: Ուրեմն ի՞նչ պէտք էր ընել.
ԿԵՂԵՔԻՆՍԵՐԻ: Ի՞նչ բռնով կեղեքելու էր
ժողովուրդը. ան ատենները իր օրինաւոր
ամուսնիւր ծնծող ու արձրիսը, նորէն ամուս-
նացող, մօտաւոր ազգականաց մէջ խնամու-
թիւն ընելու, յանգանդ, եկեղեցւոյ կարգաց
և կանոնաց դէմ ընդվզող մարդիկ չկային որ
ծանր առգանաց ենթարկելով մեծ գումար-
ներ կորցնէին: Կեղեքելու խիստ ապահով մի-
ջոց մ'ուրեմն. այն էր որ և իցէ անձ ֆառակ է
կամ ֆառակացեալ, լրիւն է բռնով ամբաստա-
նել, և ամբաստանուած ողորմելիէն բաւա-
կան գումար մը կորցնելն ետքը ամբաստա-
նութենէն արձրիկէլ:

Այս կեղեքումներուն և ուրիշ բաղմա-
թիւ անօրէնութեանց, որ կը դործէին սրտա-
րիարքները, ընդգիծացող կամ ժողովրդեան
աչքը բացող, և կամ որ և իցէ պատճառաւ
պատրիարքի դժգոհութիւնն ու կասկածը իր
վրայ յարուցանող անձանց համար ամբաստա-
նութիւնը պատրաստ էր, ֆառակ է, կամ
ֆառակացեալ և լրիւն: Տէրութիւնն ալ որ
ի բոլոր սրտէ կ'ատէր ֆառակները, անոնց
դեպքանները չէտի գուրէի մէջ բանտարկե-
լու չափ դժուրութեամբ, ի հարկէ պատրիար-
քին կողմէն եղած ամբաստանութիւններն ալ
սիրով և յօժարութեամբ կը լսէր, և կը պատ-
ժէր խրկելով ի ծառայութիւն թիայ (քիւրէկ)
կամ ֆայտիսանի անցրնելով, կամ բանտարկե-
լով, կամ օքսորելով. և կամ եթէ ամբա-
սանութեան չնոր՝ մ'ընէլ ուղէր, ըստ որում
գիտէր թէ շատ անգամ եղած ամբաստանու-
թիւնները զրոյարտութիւն էին, հաւատքն
ուրանալու առաջարկութիւն կ'ընէր, որ եթէ
մերժուէր, ան ատեն պատիժը մահ էր:

Ահա Տ. Կոմիտասին մահուան պատճառն
ալ այս էր: Տ. Կոմիտաս բանիբուն և խելա-
ցի քահանայ մ'ըլլալով, իր պաշտօնակցաց,
այսինքն Սամաթիոյ քահանայից նախանձը գր-
գրած է, և որ և իցէ պատճառով պատրիար-
քին տառութեանը և թշնամանացը մօտմուտծ,
որով և ամբաստանուէր է. թէ ֆառակ է,
կամ ֆառակացեալ: Սակայն աէր Կոմիտաս
սկիզբէն մինչև վերջը այս ամբաստանութիւնը
մերժէր է: Վարժիոյ դատաւորին ներկա
յութեան ալ նայնպէս մերժէր է, ինչպէս ի-
րամը կը ցուցնէ, և Սամաթիոյ քահանայից և
քանի մը աշխարհականաց վկայուէր կարօտացեր
է: Բայց անոնց վկայութեանը բնաւ կարօժ
առութիւն մը չկար. դատաւորը սպառնալով
վկայութիւնը լսելու. լսելէն ետքն ալ յան-
ցանքին համեմատ վճիւր մը չէ տուեր. ինչ
պէս իրամէն կ'երևայ, ուստի ամբաստա-
նութիւնն ստուգուելէն ետքն ալ կամ բանտ
կամ քիւրէկ պիտի ըլլար դատաւորութեան
նը. վստի զի պատմութեանէն տեղեկանալով
գիտենք թէ հաղարաւորներ այս պատիժն ըն-
դունէր են: Սահուան դատաւորի խօսք չկայ
կ'երևի որ, ինչպէս հաւանականաբար ալ ու-
սանկէ, հաւատքը ուրանալու ստիպում ըլ-
լալէ և մերժուելէն, թերեւս անարգաբար
մերժուելէն ետքը մահուան վճիւրը արուած
է: Եւ թէ մեր հրատարակած և թէ Չամ-
չեանի և թէ Վիքերեանի պատմութիւններ
րէն ալ յայտնի կ'ընեն թէ դահճին շատ բան
խտառացուէր է որ հաւատքն ուրացնել տայ.
Հասանդ պաշին ալ կառաւարտական հասնե-
լով, Տէր Կոմիտասին մօրուքն համբուրէր և
պազատէր է որ իր անձին խնայէ և ուրանայ
հաւատքը. բայց ինքն երանելին մերժէր, և
յօժարութեամբ օգորանոցն երկնցուցեր է որ
հրամանը կատարեն, և իրեն խաբար արը լսելով:

Ս'նայնձը գալ անգամ

հրատարակիչ Մասիս լրագրոյ
Մէճմուսը Հաւատիս լրագրին վերջին 718 թը-
ւոյն մէջ Հ. Ա. Պ. Վ. աստրագրութեամբ ոտանաւոր
ուղերձ մը տեսանք ի տօնախմբութիւն հանդիսի կա-
թողիկոսութեան Գեր. Հասունեանի :

Տաղաչափն ինքզինքը ոչ Մուսա ոչ Սիբիլայ՝
այլ ի Հոգւոյն Սրբոյ ներշնչեալ կը կարծէ կամ կար-
ծեցընել կուգէ , որպէս զի իր երաղը թէ « հայերն
հայկերամ կը ժողովին Ասիայեան ծոցին մէջ » (իտ'ւֆ)
իրք մարդարեւթիւն կլլեցընէ իրեն պէս եւ իրմէ
տաւիք մպկոսանդնորու :

Եթէ տաղաչափը միւլ հարցընէր՝ առաջուց խոր-

հուրդ կուտայինք իրեն թէ մոլեռանդները խարելու-
համար մարդարեւթիւն ծախելու հարկ չկար , հե-
րէք է որ լսածնին իրենց ճաշակին համեմատ լլլայ ,
անմիջապէս արձագանք կուտային իր ձայնին :

Բայց ինչ եւ իցէ , իր դրէն խօսք մըն է ելեր
է , եւ Գեր. Հասունեանը շողորորգելու համար մար-
դարեւթեան պէտք ունեցեր է : Ի՞նչ ընէ խեղճը ,
ուրիշ միջոց չէ դուր :

Սակայն մինչ ինքն առ կիլիկիա « Ահա փեսայդ
դայ » ըսելով տօնախմբութիւն կը կատարէ , իրեն
ալ կիլիկիա հետեւեալ կերպով ընդունելութիւն
կընէ :

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՈՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՈՒՂՂԱՓԱՌԱՅ

ԱՆՏՈՆԻ ՊԵՏՐՈՍԻ ԻՆՆԵՐՈՐԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՆՈՒԱԳ

Ի ՂԱՄԱՆԵՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Օ՞ր է այդ ձայն ճըլուլւն , որ այդ շշուկ ցնորական ,
Որ դճիբերի խօսի զսփանցն , խռովեալ զանդորր իմ համայն .

Սանկան թուի դա վիսութիւն , վաղայարոյց քնատեալ .

Ելլի դիւայ ո՞ր դգա զարթոյց , բանդագուշանս ներշնչեալ .

Մը մանուկդ խելացնոր , զի՞նչ աւեաիս տալ ինձ թուիս .

Ոչ . դա դուժկան է վշտաբեր . այլ զի՞նչ ինձ փոյթ , խաբիմ ոչ ես

Ի՞նչ երբեմն , արդ հինգ են դարք , քոյ նախորդին պատրանաց ,

Որ դաւադրեալ ընդ պարզութիւնն իմ առ ի մահ զիս մասնեաց .

Եւ զի՞նք , գիտես եւ դու , այլ ոչ գնոց ինչ չնչին ,

Ի՞նչ պատրուակդ այդ սրբութեան , այն , պահի մատնութիւն .

Երբ քարակոյտ զոր տեսանեալ , շիրիմք են դայք սրբաւեր .

Օր մատնչին գործեցին ձեռք , եւ այդ մասնիչ . հարց , ո՞վ էր .

Նա վաճառեաց զպերճն իմ փառս եւ փշրեաց զթագն իմ վեմ .

Եւ դու զգերբուհիս իմ արդ կամիս տանել ի սպաս օտարին .

Մը զուակդ օտարասեր եւ քան ըզայրդ սեւագեմ .

Ի բաց , ի բաց , դու Լ'աւետիս քո եւ հրճուանքդ ընդ նրմին .

Չէր քեզ շատ օձտել յինէն եւ օտարին լիզել դոտինս ,

Երբ եւ փեսայ յ՛քեմոխց խնդրես ածել դամբանիս .

Դու զփեսայն իմ ծախեցեր , արդ պոռնկել ինձ առարկես .

Ի բաց , ի բաց , դու եւ փեսայդ եւ ամենայն որ ընդ քեզ .

Պանքս եւ փոյթ , ո՞ ոչ գիտէ , ընդ որ եւ իղճդ վայրաւատ

Օթեան նոր է հանդերձել ի խորանս իմ սրբատար

Ելնմ' որ արդ տաքագիր վանի յորդւոցն իւր հարադատ

Ի կեփայեան անդ ի ծոցէ յոր էր սպրդեալ դողաբար .

Երբ՝ ո՞վ զուակդ մայրամատն , որ օտարին հարեալ ի սեր

Բամբաօք առ իս դաս եւ ե թմբիօք զկեղծեալ հրճուանսդ հանել ի վեր ,

Գիտեանց , այդ փառք՝ գինք ուրացմանդ են , զոր ի գլուխդ տաս ի զարդ ,

Եւ վաղամեռ են Լ'ընդ գործք զնին նախատինք բարդ ի բարդ :

Հետեւեալ նամակը տաճկաց ՎԿՕՆ շապան
 Ա թուականով (Գրպոտոսէն առ Սիւրանու-
 թիւնն Ս) . Երուսաղէմի խրկուած է . յորում
 յայտնի կը տեսնուի թէ (Գրպոտոսի մէջ Ս) .
 Երուսաղէմի կալուածները , վարքի տուեմքը
 և մանաւանդ Եղեքոսեանքի ընդարձակ գե-
 տինը Ս) . Երուսաղէմի յատուկ գրամովը ծա-
 խու առնուած կամ շինուած են , թէ եգիպտ-
 տաբնակ ազգայնաց դրամովը :

Թեւեւ Կեդր . Վարչութիւնը Ս) . Երուսա-
 ղէմի իրաւունքները ճանչցած ըլլալով Ե-
 գիպոտոսի մէջ անոր ունեցած կալուածները
 տիրոջը դարձնել որոշած է . ինչպէս նաեւ ե-
 գիպտաբնակ ազգայնաց սղջամիտ մասին փա-
 փաքն ալ այս է . բայց սրպէս զի հասարակու-
 թիւնն ալ գիտնայ թէ Երուսաղէմի իրաւա-
 ցի պահանջումը , և թէ (Յակոբեան եղբարց
 անիրաւ մերժումը , արժան կը համարինը այս
 նամակը հրատարակել :

Փաղկէթլու սէմանթիլու բուհանի փետեբանի
 աւագանիդ հապարարթը :

Մարեապուլ մանատիլըը Էֆգաֆրնաան պուն-
 աան ապտմ միւսթերիք օլան իմանէլէրին միւսէն-
 ամո մարիֆէթի իլէ քէշֆ օլունուլ , դաջ դուրու-
 շա թամիլ օլունապլէճէկինի թարաֆի փիւր շէ-
 րէֆլէրինիլէ իշար իթմէմիգէ տայիլ իրապլինէ միւ-
 քիւլլէթ պուլլուլան շուգայի ինայէթ ալմէթերի-
 նիլ ալընմըլ : Վէ դրատէթլինտէն քէշֆլէթ մալլի-
 միւս սէնալլէրանիմիլ օլունուլ տուր : Վէ թըպըը իշարի
 ֆաղիլէթլէրինիլ փէճ իլէ մէգըլը իմանէլէրէ միւ-
 հէնաիլէ վարըլ քէշֆ փէ մուայէնէ իթիլիլիլիլ ,
 փէ իւլ Կիւլ օթուլ իւլ ալին դուրուլա ինչա օլու-
 նապլէճէկի թէպէլիլն իլլէմիլ : Վէ պիլը գըթա
 քէշֆի թանդիմ օլունուլ քէֆֆէն սույի ֆէզայիլէ-
 րինէ իսպալ գըլընմըլ ալը : Վէ պիլլուլէի մէգըլի-
 րէտէն մուդատտէմա սէնէլի օն տէրթ պլին էլլի
 դուրուլ ալընայ կէլմէքտէ իաի իսէ տէ , պալատէ
 գիքը օլունան մէպալդ սարֆ օլունուլու թաղ-
 տիրտէ , սէնէլի իկիրմի իքի , փէ իկիրմի պէշ պլին
 դուրուլ քիրա հասըլ . մէքնում հաճի Մոլսէս աղա-
 նըն խանէսինին արաղլէտի կէնիլ օլունուլ փէ իթիլի-
 սալլինտէ վալը օլան Մարեապուլ Էֆգաֆրնըն իքի
 տաէտ խարապալը իլէ իքի տիկէր խարապա տալի
 ալընայ փէ արաղլէտի մէգըլիլէլէ իլնաղ իթտիրի-
 լէրէք պիլ սարնիճ Էաքտըրըլա իւլ ալին գըրուա սու
 ալաճալը փէ սարնիճին ինչալը իլէ իքի խարապանըն
 իշտիրալը իքի իւլ ալին դուրուլ փիճուլինէ մէլ-
 դուլ օլունուլ , մէպալդը մէգալուր սարֆ օլունուլ
 դու հալտէ սէնէլի գըրը պլին դուրուլ իրաւ հասըլ
 օլաճալը փէ մէմուրի էյամ իլէ ինիտալմէ մէլ իթմէ-
 յէն փէ իշարալտէն տալի աղա գօրգեմայան փէ սէնէ-
 վի իւլտէ իկիրմի իրաւ կէթիլէն պու միսիլլի խա-
 ճըրը ապսւլթ թէքը կլլէմէք քիպըր աղըլ օլմասը-
 ղը , փէ գիքը մէպալդ Էֆգալը իլէ սահրիճին ինչա-

պնա հէրնէ դատար պէշ Կիւլ օթուլ իւլ ալին դու-
 րուլ սարֆ օլունաճալ իսէ տէ , իքիսինտէն սէնէլի
 ալթիլէ Էալիսա ալթիլէ պէշ պլին դուրուլ իրաւ կէ-
 լէճէկի դահիլ փէ պէտիտարալը : Վէ մահրուսէյի Մը-
 սըրտէ միւսէնտէն պու դատար իրաւէ մալլը օ-
 լունաճ քիւլլի միւսաաալ փէ հիմնէթէ մէնուլ ի-
 տալի փէ պու հէյֆէթ իլէ հէր քէտէ միւլէտէր օլ-
 մասըրը տէքըրա իսէ տէ , ոպէյի սէնիլէյի հաղը-
 թը Էրաթիլտէ հէր թէրաֆտան լաղըլ օլաճալ հիւ-
 մէթ իսպալ օլունաճալը փէ հաթիթա հիւլէի գէտէ-
 լէնմիլ օլան պալը իս մնէլէրին թամիլի իշիւն գու-
 լանիտան ֆաղիլէթլու Գարրիլէ հայր սուրը փէ-
 տէրիմիգէ սիւլիլ թարիլի իլէ օթուլ ալին դուրուլ
 փէրիլալիլ փէ իսթիլա իստէն ալինայա փէ նաճար փէ
 սալըր ալլիլէլէ քիմէնէ թէրաֆրնաան մումանա-
 ալ օլունաճալ պապընտա պիլը գըթա ֆէրմանը
 Ալի ալընարըլ փէ պու միսիլլի ֆուրսէթ զանիլէր
 հէր պար էլէ կէշմէյէճէկի հիւլէյէ մալլում սիւր :
 Վէ պու ալֆա Իսկէնտէրիլէտէ Զըրէնիլ մանատիլըր
 իթիլալլինտէ քիւլլին Մէլիքեան իւլաճալ Գիլթա-
 քիլին տէրթ պալ խանէսի իլէ գըրը պլին ալընը
 զամիլ խարապալընայ մուդատտէմա Նէմէճէնիլ
 գօնաօլուն օն տէրթ պլին ֆրանտա վէրմիլ փէ քէն-
 ալիսին օլ էմաալէ միւլալլալը օլունալընտան
 սաթմաղա լաղլի օլունալը իսէ տէ , մէրըլմ պու ալ-
 ֆա պօրճուլ ալալալիլ հառէպի իլէ փէ մէգըլը
 գօնալլար խարապալը ֆիւրսիլ իթմէյէ մէճալուր
 օլունուլ սէպէպի իլէ , պիլ թաղըրալ տէլլէթլու
 Պօղոս պէշ Էֆէնտի հաղըթլէրինիլ հիւսիւ հիմնէ-
 թի իլէ աօլուլ ալին ֆրանտայա Մարեապուլ իշիւն
 ալընըլ , մէպալըլ մէգալուր Կիւլտէ պիլ ֆայիլ ի-
 լէ դուլանիտան փէրիլլիլ , փէ հէճէթ չըպըրը-
 լըլ սիւլէթի սէրիան կէճալէրիլլիլ փէ պու ալթիլ
 գօնալլաան սէնէլի իքի պլին պէշ Կիւլ դուրուլաան
 օն պէշ պլին դուրուլա դատար քիւրա ալընալիլէճէյի
 փէ պիլ իքի սէնէտէն զիքը օլունան գըրը պլին ալ-
 չըն խարապանըն հէր պիլ ալընընտա տալի իքիլէր
 դուրուլա սաթմալիլէճէյի փէ պունտան մաաաա
 մուրաա օլունաա խարապալը մէրըլմէտէ Էֆլէր
 Էաքտըրըլ քիլ քիւլլիլէթլու իրաւ ալընաճալը թա-
 հաղըլ իթմիլ տիլ . Էկէրլի պու գօնալլարըն դա-
 թը ֆաղիլէթլալընալը հաղըթլէրինիլտէն բուխաթ
 ալընալըրըն իլթիլա խալիլիլ ինտի ալլիլէրինիլ
 տէ միւսալիլ կէթիլլիլալ դապուլ օլունաճ իսէ ,
 փէ սէնալլէրլէրինէ պըրաղըրը իսէ պու թէրաֆտա
 պլին ֆրանտա քիւրը իլէ սաթմալը ալիլէրա :
 Իլթէ քէշֆլէթ մաալիլմի ֆաղիլէթ մէլլուլէրի
 պուլլուլաաաա , կէրէք միւսթերիք օլան Էֆլէրին
 թամիլի փէ կէրէք սարնիճին ինչաալ խուսուալըր
 պատէլ միւլաղա թէնիլ պուլլուլուր իսէ , թէ-
 րաֆըրըլ իշար էլլէմէլէրի , փէ իսթիլա իստէն աղ-
 ճէի Էֆլէլ պէ Էֆլէլ իրաւ փէ ֆայիլ իշէմէլէր ի-
 շիւն Իսկէնտէրիլէտէ ալընան գօնալլէրին թէմիլի
 տալի սէրիան իսպալ պուլլուլալէրի միւլթէմէնա-
 յի պէնտէկեանէմիլ տիլ : Ն . Ծ .

Ս. Ալեքսան Եղեպարեան

Ս. Սիւրբէլ Խաչատրեան

Հերոսն Վաշնց ինչոյն է Հաւատարման:

(Հարանախո-րիւն 126 ի-էն :)

Սրբազան Կաթողիկոսը նոյնպէս աղէկ գիտէ, որ Քրիստոսի մարմինը և արիւնը արուեստան հաւատացեալոց չէ թէ մարդոց մէջ դաշն դրնելոյ միջոցով, այլ հաւատացեալոց Կրօնածայ հետ միանալոյ, մեղքէ սրբուելոյ, հոգեւով սրնանելոյ և Կրօնածայ արքայութիւնը մտնան գեղոյ պայման: Երգութեան ներքին է ընդունիլ, որ մեր Եւստուորչի պէս երկիւղած, համեատ և սուրբ Հոգի մը իր Կրօնածայ առմեհաւորութեամբ արիւնը թափէ միամանի մէջ, անոր մէջ գրիչ թաթիւն, զանիկայ ապահանալու քարախիլ վերայ գրոշմէ, որ էն վերջը ցեցակեր կամ միեակեր ըլլալու էր: Այլ կուգէ՝ այսպիսի ամբարըշտութեան թող հաւատայ, սակայն իմ խիղճս ինձ չներեր: Եսոր նման անդգամութիւն մըն ալ մեր խղճաւի Վագիկ երկրորդի և Հայաստանի ազատութիւնը Յունաց մատնելու ատենը կոտորմանի. որուն հաւատարմութեամբ արգելք մը չիւնայ, ըստ որում անոր գործողները վաթմար և մատնիչ անձինք էին: Այլ Եւստուորչի պէս առաքինի հոգիէ հեռի ըլլայ այսպիսի ամբարըշտութիւն:

Երրորդ ստուծիւն Վաշնց թղթոյն: «Սիբեւայն իբեւ լինելով, իշմաթայն՝ իշմաթ» = Եթէ այս վարդապետութիւնը Ս. Եւստուորչին ընծայեմք, կարաւորութեամբ այնուհետեւ ակամայ ընդունիլ, որ անոր Հայոց քարոզածը Քրիստոսի Եւտարմանին հակառակ մաքսաւորութիւն է եղեր, ապա թէ ոչ՝ Քրիստոսի հաւատարմութեամբ աշակերտ մը ինչպէս իր վարդապետի ու այլ էս ասեմ յէլ, իբեւէ՝ իշմաթայն յեր. . . Բարի արարէ՝ ասեւայն յերոյ. . . զէ ելեւ իբեւէ՝ լայնի, որ իբեւէն յէլ, զինչ վարձը իցեն. ոչ ապաքէն և մաքսաւորը զնոյն գործեն. եւ եթէ ասոցէ՝ մայն ողջոյն Բարեկամայ յերոյ՝ զինչ աւելի առնէք. ոչ ապաքէն մաքսաւոր և մեղաւոր զնոյն գործեն. ու Կաթողիկոս, Ե. 44-47, պատուիրանին հակառակ կհամարձակէր քաղաքները իրենց իբեւէ լինելով և իշմաթայն իշմաթ:

Չորրորդ ստուծիւն Վաշնց թղթոյն: «Խաբիճաղանձ Բաղն-թիւն և Կաթարաթի, որք է Սա. Գառան և ի Վեյմաթան, որք է Կաթարաթի և Կաթարաթի Գառան և ի խրիստոս և յանիստար. Կեի իշմաթայն իշմաթայն Հոմայեցոյն: Կատանտիանոս կայսեր օրովը Հոմայեցոյն կայսերութեան աշխարհայտը և գաւառներու ցուցակը քնն

նելով անոր արեւելեան ուսմանաւորը Սի. Զադեար և Վանայ ծովափը միայն կտեսնեմ. իսկ Սա. Գառան, օրով Յոգիկերտ սուրբ վարդանայ կաթարաթ, Երգ. 80, Պարսկաստանի հիւսիսի կողմն էր, այսինքն Սոգդիանի և Խորեզմի անդին, զորս Հոմայեցոյն երազի մէջ անգամ չտեսնան, թող թէ հաւատ չեցին: Կաթէս Կաթարաթի օրովը Կեիկերայ մէջ Վեյմաթան անունով երկիր չիւն: Տասներորդ գառն մէջ միայն Վեյմ (Վեյմաթան) գաւառը ինչուի իշմաթայն պատճառաւ, որ Վեյմաթան ճոխութիւնը կանգնեց իրակ-Վեյմի մէջ, որ և տեսցու 932 էն յ 1056, այսինքն Վաշնց թուղթը կեղծելէն քիչ մը յառաջ:

Հինգերորդ ստուծիւն Վաշնց թղթոյն: «Տարեւ ի իշմաթ, Կաթարաթի և Կաթարայ» = Այս երկու աշխարհագրական անուններէս առաջինը հին և ամենուրեք ծանօթ ըլլալով, Կատանտիանոսի ատենը երբեմն Հայոց ձեռքն էր՝ երբեմն՝ Պարսից, երկրորդը, որ իրակ-Վեյմէն է, քիչ մը ուշագրութեան արժանի է: Իրակ անունը մինչև Կատանտայ կործանումը, որ է Եօթներորդ գառնը՝ գեո ծներ չէր, քանի որ Պարսից տէրութիւնը կանգուն էր: Այս անունաւ, որ երկիր ապա կամ Բիւր կնշանակէ, Երաքացոյց գիւտ է, որոնք Պարսից անունը եւ տէրութիւնը ընջելով իրակ Վեյմէ և իրակ Երբի անունները հետեցին Կատանտիանոսէն դէթ 400 տարի ետքը: Իսկ յայտնանէ Երաքն, որոյ մայրաքաղաքն է Թեհրան, և միւս քաղաքները՝ Իսպահան, Քեշան, Համաքան և Խաղբին, երբեք Հոմայեցոյն իշմաթութեան տակ ինկած չէ:

Վեցերորդ ստուծիւն Վաշնց թղթոյն: «Իսկ էս (Կատանտիանոս) զհաւարաթ խաւամաթին Բերաթի, զոր իմայն իմ (Հեղինէ) Բերեալ էր ինչ նշան յԵրուսաղէմ, հապեալ լայն ետու. Տրդատայ» = Հայ պատմագիրները, ինչպէս վերը տեսնիր, Տրդատայ Հոմ երթալը 318 կամ 319 թուին կրնեն, Վաշնց թուղթն ալ կաղճատէ, որ Կատանտիանոս այն ատենը Տրդատին տուաւ Հեղինէի Երուսաղէմ գառն կենաց Փայտի մէկ մասը: Սակայն այս գիւտս, ինչպէս բոլոր Հայ, Հոմայեցի և Յոյն պատմագիրները կը վկայեն, 326 ին եղաւ, այսինքն Գոթարի ետքը: Այս առաքինի թագուհի Երուսաղէմի Ս. Գերեզմանի տաճարը շինել տուած ատենը ճշմարիտ խաչարայար հանգերձ հինգ բնեւոր գառն Կաթար պատրիարքի օրովը և Կատանտիանոսի թագաւորութեան քաներորդ տարեգարձին, իմն 326 թուին: Տէս Կիւրգի Երուսաղէմացոյ թուղթ առ Կատանտիա

նոս : Սուրբ Հեղինէ Խաչափայտի մէկ մասը
Երուսաղէմ Թողուց , մէկալը բեւեռներուն
հետ իր սրբուն ուղարկեց , որ զանոնք (բեւեռները) իր յիշ երասանակին մէջ գնել տուաւ :
Լբբա Ֆլէօրի . Պատմութիւն Քրիստոնէութեան , հատոր Լ . եր . 452-453 : Խորենացի .
Գիրք Բ . 21 : Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ ուրեմն ,
որ 326 Թուին գանուած Խաչափայտի մասը ,
318 կամ 319 Թուին Կոստանտինոս Տրդատին կտարգուէ :

Եօթներորդ ստուծիւն Դաշանց Թղթայն :
« Ի՞նչպարտութիւն իմ (Կոստանտինոսի) յեղ
Պանոբայ գեղին հըրի , և զերտոմն ի յերկնից աւ
փեղանման խաչին և զերտագիրն լոսեղէն ինչ այսո
յաղթեցես » : Սենն Կոստանտինոս 306 Թուին
Բրիտանիոյ , Գաղղիոյ և Իսպանիոյ զօրքէն
կայսր հռչակեցաւ . Սեն գեղին բովերը Ֆը
ռանգաց յաղթեց , զՄաքսիմիանոս , իր անե
րը , սպաննել տուաւ . և 312 ին Լալեան շրջ
Թան անցնելով Վերոնէ , Բրիսկիա , Տիւրին
և Սիւս բանակեալ Մաքսենտէայ զօրախումբ
բերը ցրուելով Հռոմ քաղաքի մօտերը լու
սեղէն խաչը տեսաւ . որոյ արձանագիրն էր
In hoc signo vinces . այսո՝ իշանո՝ յաղթեցես . Մաք
սենտէ ալ Միլվիւսի կամուրջի մօտ Կոստան
տինոսէն յաղթուելով Տիւրեր անկաւ և
խղճուեցաւ : Հին և նոր Հռոմայեցւոց և
Յունաց պատմիչները այսպէս գրեր են ու
Եւրոպիոյ բոլոր Համալսարանները այսպէս
կրնդուենին . Կոստանտինոս այս ատենս ոչ
Պանոբայ գեղի բով պատերազմ րբեր է , ոչ
յաղթուեր , ոչ ալ լուսեղէն խաչ տեսեր հոն .
ուստի Դաշանց Թուղթը եօթներորդ ստուծ
կիսորի : Հռոմէական և Յունական պատմիչ
ները մեծին Կոստանտինոսի մէկ պատերազ
մը կպատմեն Պանոբ գեղի ամերը Պու
թաց , Վանդալաց և Սարմատացւոց հետ ,
ուր հախ սպարտեցաւ և ապա յաղթեց . սա
կայն այս ճակատո 331 ին տեղի ունեցաւ ,
այսինքն լուսեղէն խաչի երեւնալէն և Տրդա
տայ հետ դաշինք գնելէն 12-20 տարի ետքը ,
որ և Դաշանց Թուղթի ութերորդ ստու
ծեանը ապացոյց է :

Սնայածը Գալ անգամ :

ՀԱՅՐ ԱԼԵԲՍԱՆԴՐԴԱԿԱՆՅՅԻՆ ԵՒ ՆՈՐԱ
ԲԱՌՈՋՆԵՐԸ

(Թարգմանութիւն Թօքթօրիւբօյից)

Հարոն-Ար-Ռի-Կի-Բի- 126

« Եւ այսպէս յանուն Երախտագիտութեան

անդատճառ պէտք է ամենքին միաւորիլ և ու
ղեւորուիլ մի ազգային զգացմունքով
Իսկ մեր ազգային զգացմունքը՝ պարունակու
մէն այս խօսքերում : Իտալիան-ազատ Լալե
րից սկսած չէ թէ մինչև Լալեալի ,
այլ Լալեալից մինչև Լիւրէա բոլոր ,
բոլոր , բոլոր Իտալիան անկախ այլազ
գէներից , ուլ և լինէին նոքա : (Օւ
փա՛հարու թիւնն էր) :

« Ոչ միայն Երախտագիտութիւնը , այլև
մեր օգուան ևս կպահանջէ մեղինից միևնոյնը .
(Չօւալը ամենքն են պահանջում
Թովմաս Միլինեանը ասաց , որ առանց օգու
ն և անկալութեան մենք մինչև անգամ Լատու
ծուն ևս սիրելու չէինք . Ինչի ենք մենք սպա
սաւորում Կորան և սիրում » հարցնումէ մեծ
վարժապետը , « Լյոսր համար , որ երկնային
արքայութեան յոյս ունինք » . Լյոսպէս ահա
մեր յարաբերութիւններում դէպի Լատուածն
անգամ խառնվումէ մի շահասիրութիւն . Եւ
որովհետեւ այդ բանի մասին մեզ ամենքիս շատ
հեշտ է յօժարել . ես կասեմ , որ մենք այժմ
ամենքը պիտի Իտալացի լինինք , մինչև անգամ
միայն մեր լոկ օգուի համար . Իտալացիներ ի
մացան այն մեծ ճշմարտութիւնը , - թէ բանի
աւաւել սերտ ու պինդ է կապը ազգերի մէջ
այնքան ևս ամուր են և կապերը իւրաքանչիւր
առանձին երկիրների բնակիչների մէջ , և որ
եթէ ազգերը չեն համաձայնում միմեանց հետ ,
ծագումէ ահա այն բանը , ինչ որ եղել էր
1848 Թվականին , երբ Կրօտաները գնումէին
Հոնգրոցիների ընդդէմ , իսկ Հոնգրոցիներ
Իտալացիների դէմ . և դորա վախճանը այն ե
ղաւ , որ Վիտորիան վերապին դրեց բոլորը իւր
ոտերի տակ Լյո , վայ նորան , ուլ չէ ճա
նաչում իւր պարտաւորութիւնը և իւր մասը
հասարակաց դործի մէջ Իսկ հասարա
կաց դործը մեղանում մի է ամենքիս համար :
Մենք կամենում ենք Իտալիանի գոյութիւն
և կեանք տալ : Ինչինք ուրեմն ամենքս միա
բան , կազմենք մի ազգ . Պաւղոս առաքեալը
ասումէ մեզ , որ երբ մարմնի մի անգամը ցա
ւազար է , դորա պատճառով տկարանումէն
և միւս անդամները : Ի՞նչու չէ արդէն մեզ
հասկանալ , որ եթէ Վենետիկը ստրկութեան
մէջ է , եթէ Հռօմայեցիները երկիրների մա
որ ճնշուած է , - ուրեմն Իտալիան դեռ Իտա
լիա չէ , և թէ մեզ անպատճառ պէտք է այժ
մէն իսկ կտարաւել ու փշթել վերջին շղթանե
րը , որով կաշկանդումէն նորան : Խօսքս մեր
օգուաների վերա է , եթէ Թողները անտոն

եան կրակը մարմնի սրելոցէ անդամում, գէթ ծկկէ մատում, նա փոքր առ փոքր կտալականէ դատարկ, ձեռք, ուսը, բոլոր մարմնը, — և մարդս կմեռնէ . . . Այդպէս և այժմ, եթէ դուք Վենետիկը ձեռնալծ թողնէք, — բոլոր Իտալիան վերստին կընկնէ սարկութեան տակ: Ռուսի մեր օգուտը պահանջումէ, որ մենք ամենքս ազատ լինինք, և մենք կդառնանք ամենքս ազատ:

«Այսպէս, որ ուրիշները վերականգնեն Իտալիան, — այդ մի երազական յոյս է, իմ ընկերներ. Իտալիան շատ ահաւոր է գիպլոմատիաի համար, որ գիպլոմատիան կարողանա հոգալ նորա մասին. Պէտքէ հաստատենք նորան մենք ինքներս, արդէն ոչ Վիլաֆրանկէրէն, այլ Իտալերէն, իմ ընկերներ. Այս ասել է թէ մեզ իտալական դաշնադրութիւն, այլ պէտքէ միութիւն, — միութիւն, և ոչ դաշն, դաշն ասելով պիտի հասկնալ մի միաբանութիւն պատի, տօսկանեան մեծ դուքս Ֆրանչիսկօի, Վեստրիայիներ թագաւորի և Վիկտոր — Վմանուէլի հետ — բոլորը ի միասին. . . . Հաս թիրուռ միութիւն, այդպէս չէ, թիրուռներ. Հին ժամանակում հայրապաններին կարող մէկն մի պարկում պազաղի, շան, կապկի և օձի հետ. . . . Սիրուն ժողով. . . . Վիկտոր — Վմանուէլը ոչ որքին սպանած չէ, սակայն նորան կամենում են նրա տեղեկ առաւել փառ ընկերների քան թէ աքաղաղի, շան, կապկի և օձի հետ:

Մենք չենք կամենում մեր բարի Վիկտոր — Վմանուէլին այնպիսի ընկերութիւն, ճշմարիտ չէ, իմ ընկերներ. Ռուբեն մենք չենք կամենում դաշն. . . . դաշնադրութիւն — ոչ երբեք, ոչ երբեք. Միութիւն, միութիւն, Իտալիան միակ — յաւիտեան. (Իտալիայի evviva — կեցցենք Իտալիաի միութեանը, Վիկտոր — Վմանուէլի և Վարիբարիին). Իսկ չէք մոռնա այդ դաշնադրութիւնը. Եւ իմացէք, որ եթէ դուք լաւ ցանկանաք այն, ինչ որ պէտքէ ձեզ, դուք անպատճառ կտառնաք ձեր կամեցածը. Իմ կարծիքով, բավական է, որ Իտալացիներ միայն ցանկանային, — և այն, ինչ որ նոքա կցանկան, կկատարվի իսկոյն. Այդպիսիներ շատ բաներ են աւրաւ ծում մեր մասին, նոքա ասում են, որ մենք չգիտենք մարտնչել, — բայց մենք մարտնչելով, ասում են, որ մենք չենք կարողանա վերստին ձեռք բերել մեր ազատութիւնը, — բայց ահա մենք վերադարձինք նորա, հաւատացնում են, որ մենք չենք իմանա խոհեմաբար և չափաւորապէս վայելել յաղթու-

թիւնը, և սակայն մենք հանդարտ մնացինք և դադարեցինք մեզ, պնդում են, որ եթէ սահմանադրական կառավարութիւն և ստանանք, այնուամենայնիւ չենք կարողանա պահպանել նորան, — բայց մենք ահա պահում ենք նորան, վերջապէս ազադակում են, թէ մենք չենք կարող հրաժարվել զանազան քաղաքների ձգտողութիւններից կամ քաղաքների հակառակութեանից և նախանձից, — իսկ մենք ահա թողնք ամեն ինչ մոռնալով, որովհետեւ բոլոր մանր լաւ տեղական թշնամութիւնները. . .

. . . Ռուբեն, մենք ցայ տվինք պաղպղկներին, որ մենք կարող ենք Իտալացի կոչվել, և թէ Իտալացիներ — ոչ Աստուած իմ. — այս սքանչելի երկնակամարով, այս փայլուն արեգակով, որ լցա է տարի նոցա գլուխներին, իւրանց օդով, սրտով և բազուկներով, առաջինն են, — այս, առաջին, առաջին ազգը աշխարհիս երեսին, (Սաստիկ evviva ներք.)

«Այժմ մեզ պէտքէ խոր արմատացնել մեր մեջ աղգայնութեան ոգին, մեզ պէտքէ, որ մենք Իտալացի դառնանք և Իտալացի մեզ դառնանք. Երբ դուք հարցնում էք մի Ֆրանսիացուն, թէ որտեղացի է նա? — նա իսկոյն պատասխանում է ձեզ. Ֆրանսիացի. Որն է ձեր հայրենիքը? Ֆրանսիացի. Ով էք դուք? — Ֆրանսիացի. Պատասխանը միշտ մի է, ով և լինի նա — թէ Վանսնեցի, թէ Պրովանսալ, կամ թէ բնիկ ուրիշ որ և իցէ գտնաի. Այնպէս և Անգլիացիներ. Հարցրէք նորանից, թէ — որ երկրից է նա? — Նա պատասխանում է, Անգլիացի. Ով էք դուք? — Անգլիացի. Նա չէ ասում, թէ ես Վիլդօվից եմ, Սանդհոմբից, այլ պարզապէս — ես Անգլիացի եմ. . .

«Այդպէս պիտի լինինք և մենք. Այսուհետեւ մենք չենք Պիեմոնտացի, Վենուացի, Լոմբարդացի, Ռոմանյօլ, Տոսկանցի, Նեապոլցի, Սիկիլիացի, — այլ ամենքս — Իտալացի ենք! (Ոգևորված ծափահարութիւններ):

«Ռուբեն, ձեր հայրենիքը որն է?»

Այդ բանից յետո քարոզիչը կանգ է առնում, բոլոր ամբողջ ի մի բերան ազադակում են ոգևորված: — Իտալիան է Իտալիան! Ըմբոխին փոքր ինչ հանդիստ տալով, քարոզիչը հարաբարութեամբ ուղղվում է բացառանջում նմանապէս օստտիկ եռանդով և իտալա յափշտակված: «Իտալիան է!» (Յետո նա բացատրում է այն իդէան (միտքը), թէ ինչպէս մեծ փառք և պատիւ է Իտալիանի պատկանելը, թէ ինչպէս հեշտ է, եթէ ամենքը միաւորվին, բոլոր ազգերի յարգանքը

գրաւել. » Տեսնելով, որ մենք միաւորուած ենք, ասումէ նա, նոքա կսկսեն առաւել պատ. վել մեզ, կսկսեն երկնել մեզանից, յետո կաշ խառնեն ընկերանալ մեզ հետ, իսկ յետո խնդ. բել մեր օգնութիւնը. » Այս խօսքերովս մի. սրբան ծափահարութիւններ յարուցանելով, քարոզիչը նկարագրումէ ունենդիրների առաջ մտաւիա սպառա, որ Իստոլիան ձեւանումէ որպէս բոլոր տառապեալ աղբերի մի ազատող և պաշտպանող. Նոր ծափահարութիւններ ամբոխում և նոր գարձ գէպի Իտալացիների աղբային եռանդը, որ պահանջումէ, որ նոքա ամէները մի սիրա կազմեն և ապա աքսորեն Իւրբաններին, Վատրիացիներին և Թագա. րու—Պապին. . . Յիշելով Պապին և նմարելով, երևի, մի անբաղկանութիւն ժողովրդի մէջ, Իտալացին առաջ է բերում հետեւեալ բա. ցատրութիւնը. —

» Պարոններ! ես չեմ մոռացել, որ խօսու. մեմ Նեապոլում, և քաջ գիտեմ, որ շատերին ձեզանից անհաւան պիտի թվէ միաբնո—հե. ուայնելու պապին Հռովմից .

Շարունակել :

Պալատից վարժարանին Մննուէր ընկե. րութեան յառաջագէմ աշակերաններէն Պ. Սա. հակ Սանուկեան այս օրերս իր հայրենիքը վերադարձած ըլլալով, հետեւեալ նամակը խրկած է մէզ հրատարակելու խնդրանքը :

. . . Խմբագիր

Չեր հայրենասիրութեան խոստացանք թէ երբ հայրենիք վերադառնամք ձեր Հան. դէսը Հայաստանի բերկրաւթ լուրերով զար. դարեմք : Եւս փառք բարերարին՝ որ առաջին նամակաւս ձեր հանդիտի երջանկաւթ լու. րեր հաղորդելու պատիւն ունեցանք, վստահ ըլլալով ձեր ազգասիրութեան՝ որ սրտի խըն. դութեամբ կ'հիւրընկալէք ձեր Հայաստանցի եղբարց տուած քաղցր լուրերը, ուրեմն սկը. սինք ուրախութեամբ դրել : Այսօր (1 հոկտ) Սեբաստիայ Մնն. Սան. ընկերութեան կիրա. կի օրեայ դպրոցին և Թանգարանին այցե. րութիւն ընելով, անպատմելի ուրախութիւն մը զգացինք, ուրախութիւն մը, վստահ զի ալ կը յաւատ թէ Մնն, Ինկերութիւն աջափ. կ'ծաղկի, և Թանգարան կուենայ և ժողովրդ. դեան սիրալ իրեն կը գրաւէ . այս մասին տեղ. ւ այս Սուտ մնական խորհուրդն ալ Մնն. Սան.

ընկերութեան վրայ մեծ հոգ ունենալով, այ. սօրումն 1 հոկտ. նստին մէջ Սեբաստիայ շըր. ջակայ 32-36 գիւղորէից մէջ վարժարան բա. նալու և վարժապետ կարգելու որոշումն ը. րաւ՝ որ Ինկերութեան Քրիստոստուր է. ֆէնտիի և Նուասաի կարգապետեցու. և ար. դէն շատ տեղեր ալ սկսուած է. ինչպէս Թուդ. րոտար և այլն : Աստի . . . Խմբագիր մեր՝ ի խորոյ սրտէ բղխած շնորհակալութիւնը յայա. նելէն զինի՝ չմոռնամք նաեւ գովելու քողա. քիս մայր դպրոցէն ելած 5 աշխոյժ և վստ. վուռն երիտասարդները, որք հետեւեալ պաշ. տանին հասնելով և Մնն. Սան. անգամ ըլլա. րով մեծ ծառայութիւններ կ'ընեն՝ որ քիչ պա. տիւ չբերեր սիրելի Մաքս : Եւս գրեմք ի. րենց պաշտօնովը մէկ տեղ ի տեղեկութիւն և յուրախութիւն Հայ հասարակութեան : Յարութիւն Մ. Մնուրեան հեռագրատու. նը՝ շնորհիւ Պեր. Պետրոս վարդապետի, Յովհաննէս Ս. Շամբեան և Նշան Ս. Բա. դարեան Իահրատ գաղէմին՝ Իուռը, Ջանիւք Մեծ. Քրիստոստուր աղայի : Գաբրիէլ Մ. Մաքսելեան կառավարիչ և դասատու Գաղիւ. րէնի և Յակոբ Ս. Մեռեան դասատու երա. ժչոութեան Սայր դպրոցին Յիւրաւի համադ. մամբ կ'ըսեմ. . . Խմբագիր, Սեբաստիա մե. ծամեմ յայտեր կուտայ, և ժամանակիմ յառաջ Սեբաստիա չէր զգացած իր ազնութիւնը աւելի աղէկը ըսեմ խաւարին մէջ ըլլալը, սա. կայն փառք այս աւուրս որ զգալի աչօք տե. տանք Սեբաստիայ օրքան զօր մարդկութեան ասպարէզ ելնել, քաջայայտ եմք որ քիչ ժամա. նակէն Իսիան Եւրոպա կ'ըլլայ . . . Խմբագիր, ճիշտ ժամանակն է աշխատութեան Սեբաստիայ մանաւանդ գիւղերուն համար, և Պօլոյ ալ օժանդակութեան ձեռն կարկաւելու, վստ. զի արտաքին բռնութիւններէն հարստահա. րութենէ բոլորովին ազատ է Սեբաստիա այ. սօր, շնորհիւ տեղւոյնորեկ անբուն կառա. վարչին, որ Չէրքէս բուռած վայրենի գաղան. ները ուրիշ հեռու տեղեր աքսորեց, և ոչ մէկը կրնայ ահարկու խօսքեր ընել, ուստի ա. սօր ալ երկար կեանք մաղթելով վերջայնեմք խօսքերնիս :

10 հոկտ. 1867

Թուղրասար գիւղն

Սեբաստիայ

ՍԱՀԱԿ Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱՇ. Անշ. Ընկերութեան

ՏՆՕՐԵՆ — ԻՄԲԱԳԻՐ

ՍՏԵՓԱՆ Գ. ԳՈՂՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ